

הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל רבה של ירושלים

דין בשבת

החזוה"ש לכבוד הרב החריף ושנון בקי בחד"ת נאה דורש ונאה מקיים ר' בנימין גיטע-
לזאהן נ"י.

מכתבו הגיעני לשמחת לבבי, אשר בשרני כי מצא מקום מנוחה בעיר מולדתו, יברכהו
ד' ויעלה שיאו למעלה ויצליח בכל אשר יעשה.

והנני להשיבו בדבר אשר שאלני - כהא דקיימא לן שאסור לדון בשבת ויר"ט, והטעם,
שמא יכתבו את הטענות והפסק דין¹. וקשה טובא, לפי מה דאיתא במס' שבת (י"ב, ב')
שבשנים-שפיר דמי, דהשני יזכירו², וא"כ, בדין - שצריכים להיות שלשה דיינים,
כדקיי"ל בגמ' ובחור"מ במקומ³, - יזכירו חביריו לזה שיבוא לכתוב.

א. לדון - מצוה או רשות

הנה, כאמת יש להקשות טובא אהא דמבואר דבשנים שפיר דמי, שהרי בכמה מקומות
משמע דלא מהני אפי' שנים בגזירה כזו; יעוי' במגן אברהם (סי' רע"ה⁴) שהקשה - מאי
טעמא קיי"ל דאין רוכבין ע"ג בהמה, משום שמא יחתוך זמורה, ולא אמרינן דיוזכירו
חבירו. ותיריך בשם הב"ח, דרק במצוה הוא דהותר בשנים ולא בדבר הרשות. ולכאורה
יש לומר כך גם בנידון דידן, דאף בהותר ללמוד בשנים - מ"מ בדבר הרשות שאני.
ובודאי, רק לימוד התורה הותר ולא לימוד הרשות. (ומזה יש להעיר, שלא לעיין בדבר
הרשות בשבת - יעוי' באו"ח סי' ש"ז, ובמג"א שם, וברע"ב תחילת פ"י דסנהדרין,
ובתפא"י שם⁵. ואכמ"ל).

וא"כ, אפשר לומר - דהנה קיי"ל שסמוך למנחה לא ישב אדם לדון, (כמבואר במסכת
שבת ט', ב'), וקשה טובא, הרי אף כשישב - הוה ליה אח"כ עוסק במצוה, וא"כ, מ"ט לא
אמרינן יפטר מהמצוה אח"כ⁶ והרי אף בעוסק בדבר מצוה שכין אדם לחבירו נמי פטור
מן המצוה, כמבואר בב"ק (נ"ו, ב') דשומר אבידה פטור מלמיתב ריפתא לעניא. וא"כ,
מדוע אסרו לישוב בדין?

סדור המאמר וההערות מאת אליהו עקיבא טיילור (ישיבת מרכז הרב). כמו"כ נמצאו מספר הגהות
והערות מאת הגאון רבי בנימין רבינוביץ תאומים זצ"ל, וסומנו: [הערות הג' המגיה ז"ל].

1. ביצה ל"ז, ב': "ואלו הן משום רשות: לא דנין... ושם בגמ' (ל"ז, א'): "וכולהו טעמא מאי -
גזירה שמא יכתוב". ומפרש רש"י (שם בד"ה "שמא יכתוב"): "שמא יכתוב פסק דין לדיניו, ושטר
אירוסין לקידושין, ושטר חליצה לחולצת, וכתובה ליבמה". וכן מובא להלכה ברמב"ם, הל' שבת
פרק כ"ג הלכה י"ד: "אין דנין בשבת... גזירה שמא יכתוב". וכן נפסק בשו"ע, או"ח, סי' של"ט
סעי' ד', ובגו"כ שם.
2. "ולא יקרא לאור הנר - חד הוא דלא ליקרי, הא תרי שפיר דמי". ונפסק להלכה באו"ח, סי' רע"ה
סעי' ב': "ודוקא אחד, אבל שנים קוראים ביחד, שאם בא אחד להטות יזכירו חבירו" וכו'. עיי"ש.
3. סנהדרין ב', א' (במשנה), ובחור"מ, סי' י"ג סעי' א'.
4. סעי' ה'.
5. התפא"י (שם, משנה א', סק"ח) הביא את הרע"ב שמשמע מדבריו שגם קורא עתון הוא בכלל
קורא ספרים חיצוניים. והקשה עליו, והגיע למסקנה שרק בשבת אסור, ובחול מותר בדרך אקראי.
6. והיינו לפי מה שכתבו (שם) התוד"ה "אין מפסיקין": "ודוקא כדאיכא שהות כיום להתפלל"
וכו', אבל אם אין זמן צריך להפסיק, וקשה, הרי הוא עוסק במצוה?

ודרוק לומר, דשאני דין "למיתב לעניא" דהוי נמי מצוה שבין אדם לחבירו, ומיגו דאי בעי עניא מצי מחיל ולא לקבל ממנו פרוטה כלל, דמהאי טעמא כתב הרשב"א בתשובותיו (סי' י"ח) ובראש ספר אבודרהם⁷ - דאין מברכין על הצדקה מכיון שבידו למחול. דודאי י"ל, דאמנם מהאי טעמא לא תקנו בדרך כלל לברך - משום דלפעמים מצי מחיל, אבל מ"מ לקולא - דפטור, מנא ליה הא? ועוד, וכי במקרה דלא מצי העני למחול יתחייב שומר האבידה למיתב ליה ריפתא? אלא ודאי, דבכל גונוי פטור, וכמבואר שם.

ובעל כרחנו דמצות דין לא אלים כ"כ דליהוי עוסק במצוה שיפטור, משום דניתן למחילה, ואין ראייה משומר אבידה - דשם אין אנו יודעים של מי האבידה, ואין בעליה לפנינו שימחול, לכן שם הוה ליה עוסק במצוה. משא"כ בעומד בבי"ד, דבידו למחול על טענתו - י"ל דבכה"ג לא הוי מצוה כ"כ, והוי ליה כדבר הרשות, ועל כן אסור לדון, ואתי שפיר.

וא"כ, י"ל דכיון דלא הוי דבר מצוה, הוי ליה כדבר הרשות דאסור אף בשנים, וכמו שכתבנו בשם הב"ח. ואתי שפיר קושית כת"ר.

אלא, דמדברי המג"א משמע, דדוקא דבר הרשות לגמרי הוא דאסור בשנים, וכגון רוכבין על גבי בהמה ופילוי בגדים, משא"כ דין דמקרי מצוה קצת, ונהי דחובה לא מיח-שיב אבל עכ"פ מצוה מיקרי, וכמבואר בברכות (נ', א'⁸). ועיי' שבת (י', א'⁹ ובכמה מקו-מות - מעלת הירושב בדין ודן לאמיתה של תורה. וא"כ ליכא למימר כן.

ותו, מה נעשה לדברי הט"ז, שמשמע מדבריו, שרק הפילוי - דכל אחד בדידיה מעיין - הוא דאסור, משא"כ בשאר דבר הרשות. ותו, דמצינו באבידה ג"כ, בברכות (י"ט, ב') דממונא מאיסורא לא ילפינו, והותר לאו דכבוד הבריות באבידה¹⁰, עיי"ש. וע"כ, דה"ט - משום דניתן למחילה, וכדגרוס תוס' (שבועות ל', ב'¹¹) להדיא. וא"כ א"א לומר כדב-רינו למעלה. ואולי י"ל, לפי המסקנה שם, דשב ואל תעשה שאני, שוב אין אנו צריכים להך תירוצא דאיסורא מממונא לא ילפינו. אה, דאין הכי נמי, דלפי מה דקיי"ל דשומר אבידה פטור מלמיתב פת לעניא, באמת לא אמרינו באבידה סברת 'דניתן למחילה', מכיון דלא ידעינו מנו¹².

ואם נצדק כזה, אתי שפיר קושית המפרשים על דברי רש"י (שבת צ"ד ב'¹³, ומגילה ג' ב') דכתב - דלא תעשה שבתורה הוא מהך 'דוהתעלמת', ועיי"ש במהרש"א, ולהאמור

7. עמ' כ'. (מהדורת ירושלים תשכ"ג).

8. אולי צ"ל ו, ע"א: "מנין לשלשה שיושבים בדין ששכינה עמהם - שנאמר: 'בקרב אלקים ישפוט' "

9. "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית". וברש"י (שם): "חשוב הדבר כמעשה בראשית...". וע"ע בסנהדרין ז. ובמגילה טו:

10. צ"ל: דאיסורא מממונא לא ילפינו, והותר לאו דאבידה משום כבוד הבריות. [הערת הג' המגיה ז"ל]. [הגמ' אומרת שהמוצא כלאים כגדו פושטן ואפי' בשוק. והטעם - "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כ"א, ל') - כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב". שואלת הגמ': "תא שמע, 'והתעלמת מהם' - פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם, הא כיצד - אם היה כהן והוא (האבידה - רש"י) בבית הקברות, או היה זקן ואינה לפי כבודו (אין האבידה חשובה לפי כבודו להשיבה - רש"י)... אמאי, לימא 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'?' שאני התם דכתיב 'והתעלמת'. וליגמר מינה (לגבי כלאים... - רש"י)! - איסורא מממונא לא ילפינו".

11. ד"ה "אבל איסורא".

12. צריך לפרש "דלא ידעינו מנו" - היינו בעל אבידה. [הערת הג' המגיה ז"ל].

13. שם פירש"י "לאו דלא חסור". ונראה שטעה (הגהמ"ח) בשיטפא דלישנא. [הערת הג' המגיה ז"ל].

י"ל דלרבה שפיר פירש¹⁴. ומכל שכן במגילה - דרבה מרא דשמעתא¹⁵. (עיי' בעה"ט פ' תצוה¹⁶).

ב. בענין דיין מומחה

ראמננס, בפשיטות לא קשה כלל קושית כת"ר, דהא קיי"ל ביחיד מומחה אם קבלוהו על עצמם - שפיר דן אותם. וא"כ, משום האי טעמא גזרו בדרך כלל שלא לדון בשבת. ולא

14. משום דרבה לשיטתו דשומר אבידה אינו פטור מלמיתב ריפתא לעניא. וא"כ, ס"ל דשומר אבידה ניתן למחילה. אבל עיי' בב"ק נ"ו, ב', תוד"ה "בההיא", דרבה מודה לסברא ששומר אבידה אינו ניתן למחילה. [הערת הג' המגיה ז"ל].

15. בגמ' איתא "רבא". וצ"ע מה כוונתו. וצריך לעי' בבעה"ט מה כוונתו. [הערת הג' המגיה ז"ל].

16. מפאת קיצורה הנמרץ של פיסקה זו נרחיב בביאורה: הגהמ"ח הביא לעיל את הגמ' (ברכות י"ט, ב'), האומרת שהתורה פטרה לפעמים ממצות השבת אבידה מפני כבוד הכריות, ואולם אין ללמוד מזה לשאר מצוות שידחו מפני כבוד הכריות מכיון שאיסורא ממנונא לא ילפינן. ומסבירים התוס' (בשבועות ל', ב', ד"ה "אבל"), שהטעם בהשבת אבידה הוא משום שזה "ניתן למחילה". לפי"ז, הקשה הגהמ"ח על תירוצו - שכיון שדין ניתן למחילה ממילא אינו נחשב עוסק במצוה שיפטר משום כך ממצוה אחרת - שהרי לפי הגמ' הנ"ל יוצא, שהשבת אבידה ניתנת למחילה, והרי קיי"ל שהמשיב אבידה נחשב לעוסק במצוה ופטור ממצות צדקה.

ותריך שני תירוצים: א. הגמ' במסקנתה (בברכות, שם) אומרת, שהטעם שמצינו שנדחה איסור תורה מפני כבוד הכריות הוא משום "שב ואל תעשה". ממילא יוצא, שאף דין השבת אבידה שמצינו שפעמים שהוא נדחה מפני כבוד הכריות אין זה משום שהוא "ממונא", והיינו "שניתן למחילה" (וכדכתבו התוס' בשבועות הנ"ל), אלא זה משום שהוא שב ואל תעשה. וא"כ לא קשה כלל מהשבת אבידה, דבאמת סברת "ניתן למחילה" לא שייכת באבידה, ולכן העוסק בהשבתה נחשב "עוסק במצוה". אבל לגבי דין, אפשר כן לומר סברת "ניתן למחילה", ולכן העוסק בו לא נחשב "עוסק במצוה". ב. לגבי משיב אבידה, נחלקו אמוראים בגדרו (יעוין בב"ק, נ"ו, ב'). רבה סובר שהוא כשומר חנם, ורב יוסף סובר שהוא כשומר שכר. וטעמם - רב יוסף סובר, שכיון שהעוסק בהשבת אבידה פטור מנתנת צדקה, ממילא יש לו שכר בזה, ולכן הוא נחשב כשומר שכר. ורבה סובר, שאינו פטור מנתנת צדקה, וממילא הוא נחשב כשומר חנם. ומחדש הגהמ"ח, דרבה ורב יוסף יחלקו בסברת "ניתן למחילה", והגמ' בברכות (הנ"ל) היא אליבא דרבה, דרבה, הסובר שאינו פטור מנתנת צדקה, זהו משום שהוא סובר שמשיב אבידה ניתן למחילה, וממילא אינו נחשב עוסק במצוה. לפי"ז, מובנים דברי הגמ' "איסורא ממנונא לא ילפינן", כלומר "ממונא" - "שניתן למחילה" - לא ילמד לגבי שאר איסורים שידחו מפני כבוד הכריות. אבל רב יוסף, הסובר שמשיב אבידה פטור מנתנת צדקה, הוא ודאי אינו יכול לסבור שמשיב אבידה ניתן למחילה, דא"כ, מדוע הוא נחשב עוסק במצוה. אלא, ע"כ שסובר רב יוסף שבאבידה לא אומרים את סברת "ניתן למחילה", וטעמו - שהרי בעל האבידה אינו לפנינו שנאמר שהוא מוחל, אלא אנו צריכים טעם אחר, והיינו - שב ואל תעשה. לפי דברי רב יוסף, יצדקו דברי הגהמ"ח כתיירוצו - שבאמת בהשבת אבידה לא אמרינן "ניתן למחילה", ולכן הוא נחשב עוסק במצוה, אבל ב"דין" - שאפשר לומר שם סברת "ניתן למחילה", שהרי הבעל-דין הוא לפנינו, שם אומרים כבא, זו, וממילא אינו נחשב עוסק במצוה. ומהגמ' בברכות (הנ"ל) לא קשה, מכיון שהיא סוכרת כרבה.

[אמננס, בצדק העיר הג' המגיה ז"ל (הערה 14), שלפי דברי התוס' (בב"ק נ"ו, ב') מופרך כל היסוד הזה שרצה לתלות הגהמ"ח במחלוקת רבה ורב יוסף. שהרי התוס' סוברים, שמודה רבה לרב יוסף שמשיב אבידה פטור מליתן צדקה לעני, אלא שהוא סובר שאין פטור זה עושהו לשומר שכר, יעוין שם. וא"כ, א"א לומר שלפי רבה אומרים את סברת "ניתן למחילה", וא"א לתלות את דברי הגמ' בברכות (הנ"ל) כדעת רבה. אבל נראה, דרבינו סמך על שיטת הבה"ג ור"ח (המובאים באוצה"ג על ב"ק שם), וכן שיטת הר"ן (בנדרים ל"ג, ב'), בענין האם מודר הנאה מחזיר אבידה, ונחלקו ר' אמי ור' אסי במקרה שנכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר, חד סובר שאינו מחזיר לבעל אבידה, מכיון שבעת התעסקותו בהשבת אבידה הוא נהנה מפרוטה דרב יוסף. ומסביר הר"ן (בד"ה "דקא"): "ותלי לה בדבר יוסף, משום דפליגי רבה ורב יוסף בשומר אבידה, אי הוי כשומר שכר, וסבירא ליה לרב יוסף - דכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני שומר שכר הוי". ומשמע מכאן, דמח-לוקת רבה ורב יוסף היא האם משיב אבידה פטור מליתן צדקה, דאם כזה כלל לא נחלקו, וכדעת התוס', מדוע תלה הר"ן את מחלוקת ר' אמי ור' אסי במחלוקת רבה ורב יוסף, הרי לדעת שניהם פטור מליתן צדקה. [ועיי' בתוס' רי"ד בב"ק שהקשה על שיטת הר"ן הוה משיטת התוס' בב"ק]. לפי"ז, מתרץ הגהמ"ח את רש"י במגילה (ג', ב'). דאיתא שם: "בעי רבה, מת מצוה ומקרא מגילה

שייך לומר כאן דהוי גזירה לגזירה, דכולא חדא גזירה היא. ודבר זה הוא ג"כ מילתא דשכיחא לקבל על עצמם יחיד. ודוחק לומר דמכל מקום הבעלי דין יזכירוהו כשיבא לכתוב.

ותו, דהחשש משום בעלי הדין שמא יכתבו הטענות - ג"כ סגי לאסור. דבדידהו לא שייך לומר שהם יזכירו זה לזה. ופשוט מאד. אלא דלשון הפוסקים (בטעם האיסור לדון בשבת) "שמא יכתבו הפסק-דין" - אינו מדוקדק. לכן י"ל, דמשום יחיד מומחה הוא דאסור.

אלא דקשה ביותר, לפי שיטת ר"ת, דסבירא ליה דהיכא דליכא עדיף מיניה - ה"נ דשרי לדון בשבת, וכמבואר בתוס' במס' ביצה (ל"ו, ב'17). א"כ קשה, ממה נפשך - דהיכא דהוא יחיד מומחה, א"כ ליכא עדיף מיניה, וא"כ באמת שרי לדון. ואי ליכא מומחה הרי אסור לדון אלא רק בשנים, וא"כ קשה קושיית כבודו. ודוחק לומר דגזרו משום מי שאינו מומחה וקבלו עליהו, דדבר זה הוא מילתא דלא שכיחא כ"כ, ומ"ט גזרו כל כך. (אך י"ל, דהעיקר משום הטענות).

ואולם י"ל, דבלא זה קשה לשיטת ר"ת דס"ל דבליכא עדיף מותר לדון בשבת, דמ"מ ניחוש שמא יכתוב, ומאי טעמא לא גוזרים בהכי אף בליכא עדיף מיניה. וע"כ צ"ל, דלדידיה אין הכי נמי, דכל החשש שמא יכתוב הוא רק בדבר הרשות ולא בדבר מצוה. וא"כ, בדליכא עדיף מיניה עליה רמיא המצוה, ועל כן מותר באמת לדון. וא"כ, לא קשה קושיית כבודו, דהלא ממה נפשך אתי שפיר - דבליכא עדיף מיניה הרי אף באחד מותר ולא גוזרים כלל. ובדאיכא עדיף מיניה הרי הוה ליה דבר הרשות, ומטעם זה הוא דאסור, וא"כ בדבר הרשות אף בשנים קיי"ל דאסור.

אלא דעדיין תקשה לשיטת הט"ז, דס"ל דאף לדבר הרשות מותר בשנים. ויבואר להלן אי"ה.

הי מינייהו עדיף... בטר דבעיא הדר פשטא - מת מצוה עדיף, דאמר מר: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה". ומפרש רש"י - "את לא תעשה - דכתיב 'לא תוכל להתעלם... פעמים שאתה מתעלם, כגון זקן ואינו לפי כבודו'. ומקשה עליו המהרש"א, הרי בברכות (הנ"ל) אמרה הגמ', שאין ללמוד מהלאו של 'לא תוכל להתעלם' שנדחה מפני כבוד הבריות לשאר הענינים שידחו אף הם מפני כבוד הבריות, מכיון ש'איסורא מממונא לא ילפינן', אלא הלימוד הוא מהלאו של 'לא תסור', וא"כ, מדוע פירש רש"י שמדובר בלאו של 'לא תוכל להתעלם'. (כלומר, הרי הגמ' אמרה בסתם 'גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה', דהיינו - שמדובר בלאו שממנו למדים שכבוד הבריות דוחה את לא תעשה שבתורה, והוא - עפ"י מסקנת הגמ' בברכות - לאו ד'לא תסור'. ואולם, לפי מה שאמרנו, יתורצו דברי רש"י, דהרי בעל המאמר במגילה הוא רבה, והוא הרי סובר - לפי מה שהוכחנו לעיל - שה"ל לא תעשה שבתורה" הוא 'לא תוכל להתעלם' (ועל שיטתו שאלה הגמ' בברכות הנ"ל 'איסורא מממונא לא ילפינן'). ולכן לא חשש רש"י לדחית הגמ' בברכות מכיון שרבה כן סובר כך. (ואע"פ שגם במגילה מדובר באיסורא, כיון דהוי איסורא דרבנן, לא חמיר טפי מממונא, ואפשר ללמוד 'מוהתעלמת').

אלא, עדיין קשה, דהרי בעל המאמר במגילה הוא רבא ולא רבה (וכמו שהעיר הג' המגיה ז"ל, הערה 15), לזה ציין הגהמ"ח לעינין בבעה"ט פ' תצוה. וכוונתו לדברי הבעה"ט בפרק כ"ח פסוק ל"ח, על הפס' 'והיה על אהרן לשרת, ונשמע קולו בבואו אל הקודש...'. וז"ל בעה"ט: "ונשמע ג' במסורה; ונשמע קולו בבואו אל הקודש', 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (שמות, כ"ד, ז'). ונשמע פתגם המלך' (אסתר, א', כ'), והיינו דאמרינן במגילה (ג', ב'): 'אמר רבה: מקרא מגילה ות"ת - מקרא מגילה עדיף. מקרא מגילה ועבודה - מקרא מגילה עדיף. והיינו 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', דהיינו תלמוד תורה, ועבודה דכתיב בה 'ונשמע קולו', ונשמע פתגם המלך' והיינו מקרא מגילה, וסמך 'כי רבה היא' (אסתר שם) - אלמא דעדיף טפי. וגם רבה קאמר לה... עכ"ל. משמע מדבריו שגירסתו בגמ' היתה רבה ולא רבא כגירסתנו. ועיי' בדברי הגהמ"ח בהע-רותיו לבעה"ט בעטרות אד"ר. (בעל הטורים, מהדורת יעקב ק' רייניץ, בני ברק תשל"ד).

17. ד"ה 'והא'. אמנם בתוס' מדובר רק לגבי קידושין, שאם אין לו אשה ובנים - מותר לקדש בשבת, ולא הזכירו שם אם מותר לדון. ואולם בפירוש המשניות לרמב"ם כתב כך בפירושו: "... לכולן יש תנאים, לא דנין בתנאי שיהיה במקום יותר חכם ממנו".

ולהאמור, י"ל ג"כ בהא ד"לא ישב לדון" - דהוא ג"כ בדאיכא עדיף מיניה, וא"כ לא הוי מצוה כ"כ, ולא שייך לפוטרו משום דעוסק במצוה. אבל בליכא עדיף מיניה - י"ל שפיר דאיכא מצוה, ולא שייך הא חששא כ"כ. ודוק.

ג. דין הבא בעבירה

ובזה יש ליישב קושית המפרשים, בהא דאיתא בירושלמי דבכולם אם עברו עליהם שפיר דמי. והקשה הגרע"א ז"ל¹⁸, וגם בספר שעה"מ, לפי המבואר בסמ"ע בשם הנמר"י, דלאותו דין פסול בעבר אף על דרבנן, וא"צ הכרזה כלל. וא"כ, מאי טעמא אם עברו ודנו - דינם דין, והרי נפסלו כבר בדיניהם משום דעברו על איסור דרבנן. עיי"ש.

ונראה ליישב בפשיטות, לפי מה שכתבתי למעלה בס"ד, דעיקר הגזירה הוא משום דמשכחת ליה שקבלו עליהם בעלי-הדין אחד שידונם. וא"כ, י"ל דלא קשה כלל, דהרי בלי זה על כרחך מיירי ב"קבלו", דהא אין דנין בשבת וי"ט וא"א לכוף לדון, אלא ע"כ ד"קבלו עליהו". וא"כ, י"ל נמי דמהני אף אם נפסל, דהא בקיבל קרוב או פסול נמי מהני, וא"כ לא קשה כלל.

ועוד י"ל, דלא שייך הכא סברא דנפסל לאותו עדות, משום דהא קיי"ל דלשעבר אינו נפסל כדי שלא יפסידו אלה שלא ידעו מזה, וכמבואר בנמו"י¹⁹ ובחור"מ סי' ל"ד סעי' כ"ג עיי"ש. וא"כ, י"ל דבנידון דידן מיירי שלא ידעו הבעלי-דין שאסור לדון בשבת וי"ט, וא"כ, מהאי טעמא אף לאותה עדות אינו נפסל, דודאי לא שייך לפוסלו, כיון דבגוף הדין ליכא עבירה.

וביותר אתי שפיר, עפ"י דברי הש"ך²⁰, שהקשה דלא משכחת ליה ליפסל באותה עדות, דקיי"ל דפלגין דיבורא. והתומים כתב, דשפיר י"ל דמיירי שחתמו ביו"ט שני דרבנן. ואולם י"ל, דלא ידעו מזה שהם יחתמו ביו"ט, וא"כ בגוף העדות ליכא איסורא, ולא דמי להלואה בריבית עיי"ש היטב. וא"כ, הכי נמי בנידון דידן, יש לומר דמיירי שהבע"ד לא ידעו בגוף האיסור, וא"כ מהאי טעמא לא יפסידו, דהוה ליה כעדות אחרת, דקיי"ל דצריך הכרזה, ודוק.

אלא דנסתר לפי דברנו דמיירי בקבלו עליהם, וא"כ בעל כרחנו צריך לומר דמיירי שידעו שאסור לדון בשבת וי"ט, וכשבאין לדון ודנים - הרי ידעו שעברו על דין זה ומ"מ דינם דין, דבלא ידעו - הרי הוי ליה פסולים ולא מהני קבלתם, ודוק. אך הואיל ואתינן לסברא זו, הרי בלי זה אתי שפיר קושיא זו.

ד. גזירת שבות במקום מצוה

אחרי זה נזכרתי בדברי אאמו"ר הגאון ז"ל. בליקוטיו מצאתי כתוב בזה"ל: 'והנה אזכיר דבר נחמד ליישב שיטת ר"ת, דס"ל, דמצוה - שפיר דמי. ותמוה מאד, א"כ, מאי פריך "והא מצוה קא עביד", הא להדיא מפורש בסיפא דאף במשום מצוה אסור, וכדחש-בינהו שם "ואלו הם משום מצוה"²¹. וגם לפי האמת, מדוע חלקו ביניהם²²?

ונלע"ד לתרץ, עפ"י דברי המג"א (סי' רע"ה סק"ד וסק"ה) בשם הב"ח, דלדבר הרשות אף לשנים אסור, ולא הותר לשנים רק בקריאה שהיא דבר מצוה. א"כ, אתי שפיר, דהיינו

18. דרוש וחידוש ביצה ל"ו, ב'.

19. סנהדרין דף ד', ב', מדפי הרי"ף, ד"ה 'והוה ליה רשע'.

20. סי' ל"ד ס"ק כ"ג. ועיין בנתיבות ס"ק י"ב מה שכתב בזה [הערת הג' המגיה ז"ל].

21. הג"ה: אפשר דהתם יש מצוה בעשייתו, אבל מ"מ אין זו חובה עליו, אבל בהני - חובה הו עליו, ויש לנו לומר דדחי שבות דרבנן. ומשום הכי מקשה 'והא מצוה קא עביד'. [הערת הג' המגיה ז"ל].

22. כיון הדברים שאסורים משום רשות לדברים שאסורים משום מצוה.

דפריך "והא מצוה קא עביד", דהרי בכל אינך דקרינהו רשות - והם - דנין ומקדשין וחולצין ומייבמין, א"א לאחד לעשותם, אלא במעמד שנים לכל הפחות, ודמי להא דשנים קוראים בענין אחד, ולכן פריך שפיר. אבל בסיפא - מקדישין, ומעריכין, ומחרי-מין, ומנביהין תרומות ומעשרות, כל אלו נעשין ע"י אדם אחד, ולכן לא קשה "והא מצוה קא עביד", דלא עדיף מקריאה, דתלמוד-תורה כנגד כולם ואפ"ה גזרו בה רבנן". עכ"ד פי צדיק יהגה חכמה.

ואולם, זהו לדעת ר"ת ז"ל, אבל לדעת רש"י ז"ל ותוס', דס"ל דאף הכא דליכא עדיף מיניה והוא משום מצוה בודאי - נמי אסור, תקשה טובא. וביותר קשה למה חילקינהו התנא לתרתי?

ואפשר להביא מזה סייעתא לשיטת הרמב"ם ז"ל²³, דפסק כרבי - דלא גזרו על השבות במקום מצוה בבין השמשות, עיי"ש, וכ"כ בשו"ע סי' ס"ב. א"כ, י"ל דהיינו דפליגינהו תנא - דנפקא מינה לשבותין דידהו, ובבין השמשות: דמשום שבות דרשות אסור בבין השמשות אף לרבי, ואילו משום שבות דמצוה מותר בבין השמשות. ואתי שפיר. ומזה ראייה לשיטת הרמב"ם ז"ל שהצריך שיהא דוקא לדבר מצוה, דאל"כ קשה מאי טעמא חלקן התנא בין רשות למצוה, מה נפקא מינה.

ה. אין לדמות גזירות זו לזו.

ובאמת, בעיקר קושית כת"ר, נראה לכאורה בפשיטות לומר כמו שכתבו תוס' בשבת (כ"ד, א'²⁴) ובחולין (ק"ד, א'²⁵), דאין לדמות גזירות חז"ל זה לזה, והא...²⁶ דמצינו סתירות רבות בזה.

הנה לסברא זו, דבשנים שרי מטעמא דמדכרי אהדדי, קשה: א) בהא דכתבו התוס' בקידושין (ל"ח, א'), דגזרו כזית ראשון אטו כזית שני²⁷, ומאי טעמא לא שייך סברא זו - דמדכרי אהדדי? ודוחק לומר דהוי כשני ענינים, או דהגזירה היא לאוכל יחידי, דהרי הקריבו את הפסח דנאכל בחבורה. ואולי משום חביכות מצוה שאני.

ב) בהא דקיי"ל דאסור להעלות על השלחן בשר וגבינה, ועיי" בחולין (ק"ז, ב') דאפילו שנים אסורים. ומאי טעמא לא אמרינן דמדכרי אהדדי. ועיי" שבת (י"ג, א')²⁸.

ג) בהא דאין מדליקין בפטילות ושמן הפסולין שמא יטה, מאי טעמא לא לישתרי בשנים. ועיי" ט"ז או"ח סי' תרע"ג ס"ק ד'.

ד) בחולין (ב', ב') אומרת הגמ' דטמא לא ישחוט לכתחילה מוקדשין שמא יגע בכשר. וקשה, הרי בקדשים עומד אצלו כהן הצריך לקבל את הדם, ומאי טעמא נגזור? ואפשר

23. הלכות שבת, פרק כ"ד, הלכה י'.

24. תוד"ה "גזירה" (מתחיל בדף כ"ג, ב').

25. תוד"ה "ומנא".

26. נראה שצריך להיות כתוב "והא ראייה". [הגהת הג' המגיה ז"ל].

27. תוד"ה "אקרוב". התוס' מביאים את קושית הירושלמי, מדוע לא אכלו בני ישראל בכניסתם לארץ מצה מ"חדש", ויבוא עשה "בערב תאכלו מצות" וידחה ל"ת ד'חדש"? ובתירוץ השני אומר הירושלמי "גזירה כזית ראשון אטו כזית שני".

28. הגמ' חוקרת בדין נדה, מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו, ומשוה הגמ' דין זה למקרה שאחד אוכל בשר ואחד אוכל גבינה באותו שלחן, שאינו מותר אלא כשאין הם מכירים זה את זה, אבל כשהם מכירים זה את זה אסור. ומחלקת הגמ', שאין המקרים דומים, דבבשר וגבינה - דיעות איכא שינוי ליכא, ובמקרה של נדה - דיעות איכא ושינוי איכא. כלומר, בבשר וגבינה, אמנם יש שני בני"א שיכולים להזכיר זה לזה, אבל כיון שאוכלין בדרך אכילה - ישכחו להזכיר אחד לשני. משא"כ בנדה, שגם באופן השינה יש שינוי (שאינו דרך לישן אלא בקירוב בשר - רש"י, עיי"ש) - לא ישכחו. אלא שעדיין קשה קושית הגהמ"ח - הרי גם בשנים הקוראים לאור הנר אין שינוי, ומה הנפקא מינה בין זה לבין בשר וגבינה?

לומר, דבלי זה קשה, הרי מפרכסת היא כחיה לכל דבר, וא"כ לא יטמא כלל, וכמו שכתבו התוס' (ד"ה 'ובמוקדשין'), ובעל כרחנו שנגע אחר פרכוס, וכמו שכתבו התוס' בתירוץ (שם), וא"כ, י"ל דליכא אחרינא בהדיה²⁹. ודוחק.

(ה) ביומא (ל"א, א'): "דילמא אתי לאמשוכי בפנים"³⁰. ומאי טעמא לא נתיר כאשר עוד אחד אתו.

(ו) בפסחים (קט"ו, ב'): "דילמא אתי לשקועי"³¹, וכן כל הגזירות "שמא יעבירו ד"א ברה"ר"³², בשנים לישתרי.

(ז) בזבחים (ל"ג, א'): "גזירה שמא ירבה בפסיעות"³³, והרי א"א בעזרה בלי אנשים אחרים עמו.

(ח) ועיי' בשבת (כ', א'): "בני חבורה זריזין הן ולא אתי לחתויי"³⁴. ולכאורה הוא כשיטת הרמב"ם דס"ל שאין עוחטין את הפסח על היחיד לכו"ע לכתחילה³⁵, וא"כ בשנים מותרין דלא אתי לחתוי, וכמו שכתב שם.

(ט) ועיי"ש (קמ"ו, א'): "עשרה מסתפקין באלונטית אחת", דמדכרו אהדדי. ע"ע בריש ערובין (ג', א)³⁶, ושם כ"ב, א³⁷ ובפ' ב"א שם³⁸. הרי, דאף בדבר הרשות אמרו דבשנים שרי. (ורק שם נקט עשרה, וצ"ע).

29. שהרי הכהן כבר לקח את הדם.

30. הגמ' דנה לגבי אדם שלא טבל בשחרית, ורוצה לשחוט קרבן - "מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט"

(כלומר) - "יעמוד מחוץ לעזרה, וישיט ידו לפנים וישחוט, מי מיפטר בהכי מן הטבילה, או דילמא

בעי טבילה" - רש"י. ומסתפקת הגמ' לדעת בן זומא הסובר שכל אדם חייב מן התורה לטבול

לפני שנכנס לעזרה, האם זה דוקא כשהוא נכנס ממש לעזרה, אבל כשהוא עומד מבחוץ ושחוט -

אינו צריך לטבול. או אף כשהוא מבחוץ צריך לטבול שמא יבוא להימשך אחר הקרבן לפנים העזרה.

31. הגמ' דנה מדוע צריך ליטול ידיים לפני הטיבול הראשון בליל הסדר. ובהו"א היא אומרת שמזה

שצריך ליטול ידיים משמע, שצריך לטבול את החטא בחרוסת משום קפא ("ארס שכתורת, שהשרף

שכתורת יש בו ארס" - רש"י), דאל"כ, מדוע צריך ליטול ידיים הרי אינו נוגע במשקה? ודוחה הגמ'

לעולם לא צריך לטבול את החטא בחרוסת, ומה שצריך ליטול ידיים זהו שמא יטבול - ללא צורך -

את החטא בחרוסת ואז יגע במשקה.

32. רה"ש כ"ט, ב'. סוכה מ"ב, ב'. מגילה ד', ב'.

33. הגמ' דנה לגבי מצורע, מדוע בכל שאר הקרבנות הדין הוא "תכף לסמיכה שחיטה" ובקרבן מצורע

אין הדין כך, הרי סמיכת אשם מצורע היא מן התורה, ואם כן, שיכנס לעזרה ויסמוך, שהרי רחמנא

אמר לו שיכנס ויסמוך. ואומרת הגמ' "גזירה שמא ירבה בפסיעות" - "לאחר שסמך, אם יכנס

פסיעה לצד פנים יותר משהיה צריך - נמצא עונש כרת" (רש"י).

34. המשנה (שבת, י"ט, ב') אומרת: "משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה", ואע"פ שבדרך כלל אין

צולין בשר וכדו' א"כ הוא יצלה מבעוד יום, פסח שאני - מאי טעמא, משום דבני חבורה זריזין

הם, ולא אתי לחתוי.

35. הלכות קרבן פסח, פרק ב' הלכה ב'. ועיי"ש בכס"מ שביאר את ההלכה עפ"י הגמ' בפסחים (צ"ה)

שלומדת מהפס' "יעשו אותי" (במדבר ט') - שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר

להדורי מהדרין. ומבאר הגהמ"ח טעם הדבר, דשנים לא יבואו לחתות בגזילים במקרה שחל

בערב שבת.

36. הגמ' מחלקת בין סוכה למבוי, שבסוכה - אם מקצת סכך למטה מעשרים ומקצת למעלה מעשרים

- הסוכה פסולה, ובמבוי - אם מקצת קורה למטה מעשרים ומקצת למעלה מעשרים - המבוי

כשר, והטעם - "סוכה דליחיד היא - לא מידכר, מבוי דלרבים - מדכרי אהדדי". (ויש להעיר,

דבהמשך הגמ' מובאת סברה הפוכה - "סוכה דליחיד היא - רמי אנפשיה ומדכר, מבוי דלרבים

היא - סמכי אהדדי ולא מדכרי, דאמרי אינשי: קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קירא").

37. המשנה (כ"ב, ב') אומרת: "אחד בור הרבים... עושין להם פסין" - כלומר, שא"צ מחיצה גבוהה

עשרה טפחים, אלא די בפסין (היינו עמודי זוית, שבכל זוית רוחבן אמה) מארבעת צדי הבור.

והטעם - שאף אם יפסקו המים שבבור (שרק מים מותר לטלטל בתוך הפסין הללו ולא שאר דברים)

יזכירו אחד לשני לא לטלטל.

38. לא ברורה כוונתו כמראה מקום זה. וצ"ע.

ועוד יש להעיר ממקומות הרבה דלא אמרינן סברא זו דמדכרי אהדדי, ובכמה מקומות כן אמרינן. ובעל כרחנו דאין לדמות גזירות זו לזו.

ו. בענין "ממצוא חפצך"

והנה בלי זה לא קשה קושית כת"ר, דבאמת יש לאסור משום הבעלי דינים. אלא, דיש לדחות תירוץ זה, דבבעלי דינים א"צ משום טעמא ד"שמא יכתב", רק משום "ממצוא חפצך", דלא עדיפי טענותיהם מכל דבר משא ומתן, וא"כ קשה שפיר. אבל יש לעיין, דמאי טעמא לא נימא גם כן דהדיינים אסורים משום "ממצוא חפצך", דהא רק חפצי שמים הוא דשרי, וכמו שאמרו בשבת (ק"ג, א'): "ולא חפצי אחרים". ודוחק לומר, דבכהאי גוונא הוי ליה דבר מצוה, לעשות שלום בין אחד לחבירו. ועיי' שבת (ק"ג, א'): "מה לי הוא מה לי חבירו", משמע, דאף חבירו העושה בשבילו נמי אסור. וא"כ, גם בפסק הדיינים אולי שייך משום "ממצוא חפצך ודבר דבר".

ז. בענין דין הכא בעבירה

והנה, יש להקשות מאי טעמא דינם דין בדיעבד, הא קיימא לן דאם עבר על דברי חז"ל קונסין אותו, ומאי טעמא לא קנסוהו גם הכא? והרי התורם ומעשר במזיד – לא יאכל, משום דנהנה ממעשה שבת, וא"כ, בכל הני נמי ליתסר?³⁹ ואפשר לומר, דבלי זה קשה קושית הגאונים הנ"ל³⁹, מאי טעמא כשר דיניהם, שהרי הם פסולים לאותו דבר. ובעל כרחנו יש לומר, דכיון דחז"ל אסרו לדון שמא יכתוב, א"כ יש לומר דלא אסרו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד, כל שלא באו לידי איסור לא עבר אדר-בנן. ודלא כתורם תרומות ומעשרות, דכיון דמדאורייתא תיקן את הכרי – הרי עבר משום מתקן, וממילא הוא נקרא עבריין על דברי חכמים, משא"כ בכהאי גוונא, שכל איסורו הוא משום שלא יבוא לכתוב, וא"כ, כל שלא בא לידי איסור – נהי דעבר על דברי חז"ל לכתחילה, מ"מ בדיעבד הרי לא עשה עבירה, וי"ל – דגזירה כזו קלה משאר הגזירות הנ"ל, ועל כן, י"ל דדינו דין. וממילא, לא נפסל לדון, דמשום איסור דרבנן כזה – לא נפסל. ודוק היטב.

אלא דקשה על זה מדברי הרי"ף⁴⁰ והרא"ש, שהביאו ראייה מדברי הירושלמי האלו, דאם עבר והקנה בשבת – דקונה. ומאי ראייה, הא התם עבר על "ממצוא חפצך ודבר דבר" דהוא גופיה עבירה, משא"כ הכא – הוא רק סייג שלא יבוא לידי דאורייתא, וכל שלא עבר יש לומר דשפיר דמי. משא"כ התם יש לומר דאם עבר במזיד והקנה – דעשה מעשה איסור – אין קנינו כלום בלא שיעבור בכדי שיעשה.

וביותר יש להקשות, שבלי זה קשה מאי טעמא לא אמרינן "אי עביד לא מהני"? דהרי אף בדרבנן אמרינן "אי עביד לא מהני", וכמו שכתבו המפרשים בכתובות (פ"א, ב')⁴¹. ובעל-כרחך כמו שכתב המהרי"ט⁴², דכל שלא אפשר לתקן האיסור לא שייך "אי עביד לא מהני", וא"כ, זה שייך רק בתורם ואינך – דכבר מה שעשה מדאורייתא עשוי, דהכרי כבר נתקן, והחליצה והיבום שפיר דמי, משא"כ בקנין – דכשנאמר שלא עשה כלום הרי לא עשה איסור כלל, וא"כ, מאי טעמא מהני. (ועיי' באחרונים, בחו"מ סי' ר"ח).

39. לעיל אות ג'.

40. ביצה דף כ', ב', מדפי הרי"ף. ועיי' בשלטי גבורים, אות ד', ובש"ך חו"מ סי' ר"ח, ס"ק ב'.

41. "אמר רב יוסף: כיון דאמור רבנן (שומרת יבם אין היבם ראשי למכור – רש"י) לא ליזבין, אע"ג דזבין לא הוי זביניה זביני".

42. חלק א', סי' ס"ט.

וקושיא זו יש להקשות ג'כ לענין שדינן דין. דלכאורה, נימא ג'כ "אי עביד לא מהני", וא"כ יכולים לחזור בהם וממילא לא עברו על איסור דין. אלא, דזה אינו, דהרי בדין ליכא רק משום שמא יכתבו, וכל שלא כתב - הרי בדיעבד לא עבר על איסור, וא"כ לא שייך בזה "אי עביד לא מהני". וא"כ, אתי שפיר מזה סייעתא לדברינן. ואולם, להאמור דמקח וממכר אסור נמי משום "ממצוא חפצך" אתי שפיר, דבזה לא שייך שנאמר "אי עביד לא מהני", דהרי מ"מ האיסור נשאר במקומו, דכבר עברו על איסור זה, וכדברי המהרי"ט. אך בלי זה אתי שפיר, דראית הראשונים ז"ל היא מכל הני דתנינן במתניתין, דאכולהו קאמר: דבדיעבד - שפיר דמי⁴³.

והנה, במה שכתבתי לעיל בכ"ד, דצריך לומר דמיירי בקבלו, וא"כ אף פסול-כשר להם לדונם, עדיין קשה. שהרי בשלשה - לא שייך לאסור, דמדכרי אהדי, ובאחד - הרי דעת הרמ"א (בסי' כ"ב) דבתרתי לריעותא לא מהני קבלו ויכולים לחזור בהם. וא"כ, אין דינם דין, דמה שכתוב בירושלמי ש"דינן דין", היינו, שאין הבעלי-דין יכולים לחזור בהם.

וצריך לומר, דמיירי בקנו מידם, דאז אף בתרתי לריעותא אינם יכולים לחזור בהם. וא"כ, קשה, דהרי נפסלו, וליכא למימר כדברינן - דבדיעבד לא עברו איסור, דזה אינו - דהרי קנו מידם, וא"כ, עברו הדיינים על "ממצוא חפצך". אך זה אינו, דהשתא דאתינן להכי, דמיירי בקבלו עליהו, ממילא לא קשיא מהא דנפסלו, וכמבואר. וזה פשוט. ועוד יש לומר, עפ"י דברי החתם-סופר (חלק חו"מ, סי' י"ח), דהא דבתרתי לריעותא יכול לחזור, היינו ריעותא דאשה וקטן - דאי אפשר לתקן, משא"כ ריעותא דעוברי עכירה, דכידם לחזור בהם, יש לומר דכשר אף בתרתי לריעותא. א"כ, אתי שפיר ב-פשיטות.

ועיי' בהגהות הגרע"א ז"ל (בסי' ז') מה שכתב בשם "כנסת הגדולה" - דבדיינים לא בעי הכרזה. וא"כ, אף זולת דברי הנמר"ל⁴⁴ צ"ע בזה, דהרי הם נפסלו כבר, ומבואר שם דאף לעדות אחרת נפסלים. ולפי"ז, לא נועיל לתרץ דאין הלכה כנמר"ל, דלכו"ע קשה. ועיי"ש. אבל לפי מה שכתבתי, דמיירי בקבלו עליהם, אתי שפיר.

ובאמת, מדברי הרמב"ם (פרק כ"ג מהל' שבת הלכה י"ד-ט"ו) משמע לענ"ד, דבדנו - אין דיניהם דין. דשם כתב מתחילה הך דאין דנין ואין מקדשין ואין חולצין ואין מייבמין משום שמא יכתוב, ואח"כ כתב אין מקדישין וכו' גזירה משום מקח וממכר, ואם הקדיש והעריך וכו' מה שעשה עשוי. משמע, דרך הני דאסורין משום גזירת מקח וממכר, דהוי ליה משום איסור דרבנן, יש לומר דבדיעבד מה שעשה עשוי. ולא כהני דאסורים משום שמא יכתוב, שם יש לומר דאפילו בדיעבד אסור.

וכזה יש ליישב קושית המפרשים לשיטת רש"י בביצה (כ"ו, א'), שאומר, דהטעם שאין רואים מומין ביר"ט הוא משום דהוי ליה כדן את הדין. והקשו, א"כ, מהו הטעם שאם בקרו אינו מבוקר אף בדיעבד. עיי"ש. ולדברינן, יש לומר דאין הכי נמי, סובר רש"י שאף בדין בדיעבד נמי לא. ומשום לתא דשמא יכתוב נגעו בה. ולפי"ז יש לומר, דראיית בכור חמורה מדין, דכדין איכא גזירה שמא יכתוב, ולא בבכור. וצריך לומר, דכולהו חדא גזירה הוא.

43. עיי' בכיורו הלכה למס' ביצה עמ' רע"ב.

44. לעיל אות ג'.

ט. גזירת שבות במקום מצוה

ודע, דבמה שכתבתי לעיל בס"ד, דהנפקא מינה בהני דמשום רשות ומשום מצוה הוא לגבי בין השמשות אם גזורים על השבות, יש לעיין לפי דברינו דאיכא נמי משום שמא יכתוב ומשום "ממצוא חפצך". וא"כ, הרי כתבו האחרונים, דהיכא דאיכא שני שבותין - אף בבין השמשות אסור. וקושיא זו יש להקשות לפי מה שכתב רש"י ז"ל באיסור מקח וממכר, דהוא משום שמא יכתוב וגם משום "ממצוא חפצך", עיי"ש⁴⁵.

עוד יש לומר על קושיית כת"ר, דהנפקא מינה בגזירה זו הוא - דהרי עדיין יש לחוש שמא ירצה אחד מן הדיינים לכתוב בפני עצמו, באופן שחביריו יחתמו אח"כ, וא"כ בודאי יש לחוש טובא לזה.

⁴⁵. לכאורה, אינו מדוקדק כ"כ, שהרי מקח וממכר הוא רשות ואסור אף בשבות אחד, וכמו שפירש הגהמ"ח לעיל. וצריך לדחוק שמדובר במקח של מצוה, וצ"ע.